

השיעור השבועי

גיליון מספר 476

הרב המקדים: הרח"ג יצחק לוי שליט"א
רב העיר נשר וחבר מועצת הרבנות הראשית

השיעור נמסר בכל מוצאי שבת בבתי"כ היזמים ומשודר דרך הליווין והרדיו ובקוויים רבים. מיסודו של מנרן רבינו עובדיה יוסף זצ"ל

ר"ת	יציאה	כניסה	ירושלים
17:48	17:14	16:23	תל אביב
17:43	17:12	16:21	חיפה
17:42	17:12	16:21	באר שבע
17:47	17:15	16:24	

וישב | כ' כסלו תשפ"ה

כתב ועורך השיעור:

הרב דכיר פריץ שליט"א

הלכות חנוכה

להפצת עלונים באזור מגורין
התקשר: 053-4774733

הדלקה עושה מצוה. כבתה אין זקוק לה. מנהגי עדות מול השלחן ערוך. הדלקה בחוץ או בפנים. זמן ההדלקה. הדלקה בבית כנסת מפלג המנחה. מתי מחמירים כרבינו תם. זמן ההדלקה במוצאי שבת חנוכה. אשה מוציאה את האיש ידי חובת נר חנוכה. זמן רבינו תם והסוברים כמותו

הדלקה עושה מצוה

א. הגמרא בשבת (בב:) דנה אם ההדלקה עושה מצוה או ההנחה, ונפקא מינה אם כבתה זקוק לה או לא. כלומר שאם הניח את הנרות במקום הראוי לדלוק חצי שעה, ונתן שמן בשיעור זה, ומיד לאחר שהדליק נפתח החלון, וכנסה רוח

1 מדברי הרב יצחק לוי שליט"א: ברשות מרן הראשון לציון, פאר הדור והדרו, מורנו ורבונו ועטרת ראשנו, עטרת תפארת ישראל, שאנחנו זוכים ללכת לאורו עשרות שנים, שמנחה אותנו בתורה שבכתב ובתורה שבעל פה, עוד לפני שלושים שנה, ובפרט ב-11 השנים האחרונות שהרב נבחר על ידי אביו מרן זצ"ל להראשון לציון, והנהיג את הרבנות ביד רמה. בפרט בכל מיני תקופות קשות כמו הקורונה, בזמן מבצע עמוד ענן, וכעת בזמן המלחמה שהחלה בשמחת תורה, כל עם ישראל חיכו למוצאי פיו של הרב, בהתרת העגונות של החללים, היתה כואת מבוכה והמולה, ויודעים שברגע שהרב חותם על פסק הדין, אין מה להרהר, זה חותם כהן גדול, מה שהרב חותם 'קדוש קדוש קדוש'. מניסיוני הדל שש שנים לצידו של הרב ברבנות, כמה מהפכות עשה, כגון בתחום הכשרות, ביטול ישראל, ניקור החלב באליה, כשרות היין, חיזוק ענין שמירת ערלה ותרומות ומעשרות. וכן בזמן שהממשלה הקודמת רצתה לעשות צרות, הרב נלחם, כמו מתתיהו כהן גדול בזמנו שקם והכריז "מי לה' אל!". וכל מי שזכה ללכת לפי פסקיו בילקוט יוסף, הוראתו והנחיותו, זכה שלא יצאה תקלה מתחת ידו. וב"ה זכינו בדורנו, שהקב"ה השאיר לנו את מרן שליט"א משיידי כנסת הגדולה, שעמד על המשמר, "גיבורים לעמוד בפרץ" ממש כפשוטו, כנגד הרוחות הזרות שניסו לערער את הספינה של היהדות, הרבנות, עולם ההלכה. ללא פחד ומורא. ולא החניף לא לזה ולא לזה. וגם כאן אנתנו זוכים בשיעור הנפלא הזה מידי שבת בשבת, לשמוע את ההשקפה הנכונה בכל תחום, גם בענייני הלכה, כלי הפסיקה, ובדרך הלימוד בעיון אמיתי. ורק מרן מכיין אותנו בחכמה נפלאה. יהי רצון שהקב"ה ימיו על ממלכתו, ונזכה לקבל פני משיח צדקנו. אמן ואמן.

דברי מרן שליט"א: חזק וברוך לרב הגאון מעוז ומגדול רבי יצחק לוי שליט"א, הרב הראשי לנשר, שלמד אצלנו בחזון עובדיה לפני כמעט שלשים שנה, והיה מומתיד גדול, גם בהפסקות צהרים ישב ולמד. לא לחינם זכה שמרן זצ"ל הגיע לחתונה שלו בשעה עשר וחצי באמצע הריקודים, כי העריך אותו. יש לו גם ספרים "אבי בעזרי" ועוד. בן פורת יוסף. הרב שליט"א הולך בדרכו של מרן האבא, צמוד לשלחן ערוך, ולמרן זצ"ל. יש לו כולל אברכים בנשר, ומצודתו פרוסה גם ברכסים ובחיפה, ובכל מקום שהולך מחדיד את הדרך של מרן, שהיא הדרך הנכונה, כל גדולי הדורות שלנו החל מלפני ארבע מאות שנה, הראשונים לציון לדורותיהם שאז כולם היו גדולי תורה, כולם אמרו "קיבלנו הוראות מרן", וכן כתבו מרן החיד"א, רבי חיים פלאג', רבינו יוסף חיים. ובאים כל מיני אנשים ורוצים לפרוץ דרך, פתאום מנופפים ב"מנהגי העדות", שהמרוקאים ינהגו בכל כמנהגיהם במרוקו, ובכלל זה לברך כאן בארץ ישראל על ההלל בראש חודש, ושהתימנים ינהגו כמנהגם שהיה בתימן, ובכלל זה לאכול בשר בתשעת הימים, ולחלוט את הבשר אחר המליחה, ושלא לברך על הדלקת הנר ביו"ט, והעירקים ינהיגו את נשותיהם לברך על לולב וסוכה, ולברך אחר ההדלקה, וכן שהתינוסאים ימשיכו בכל המנהגים שנהגו בתנוס, וכל עדה תמשיך כמנהגיה. וזה פשוט עוקר מכל וכל כל מה שמרן זצ"ל עבד במשך עשרות שנים, ומסר נפשו בכל עשרות שנות חייו להחדיד את פסקי מרן הש"ע, שהיה כאן מרא דאתרא בארץ ישראל, וכבר כתב הרשב"א בתשובה (ס' נג) שהולכים אחר המרא דאתרא, וכל רבותינו האחרונים דור אחר דור, כולם כאחד ענו ואמרו שמרן הבית יוסף הוא המרא דאתרא, והכל קיבלו הוראותיו. ובתשובת אבקת רובל (ט' יב) כתב מרן הבית יוסף, שכל העולם לארץ ישראל צריכים לנהוג כמנהג אחד, לא לעשות אגודות אגודות, והרי זו היתה מטרתו של הבית יוסף להיות כולם תורה אחת ומשפט אחד, וכמו שכתב מרן בהקדמתו לבית יוסף אורח חיים. וב"ה אחרי עשרות שנות עמל של מרן האבא זצ"ל, היום כמעט כולם עושים כדבריו בכל מקום בארץ ובעולם כולו, וחבל פתאום לבוא ולשנות כדי למצוא חן בעיני כולם. יש ללכת עם האמת בלא התחשבות שיהאבו או ישנאו. ועל כן לגבי מרדכי היהודי

נאמר: ורצוי ל"רוב אחיו", ולא לכל אחיו. אני מברך את רבי יצחק שימשיך עוד ללכת בדרכם של מרן הש"ע ומרן זצ"ל, יפוצו מעיינותיו חוצה, אמן ואמן.

כבוד האורח הרב הגאון הרב נקש ה' ישמרהו, רב הקהילות היהודיות במקסיקו, שעושה ומעשה בן פורת יוסף, על התורה ועל העבודה. שימשיך עוד לעשות, לזכות את הרבים, להורות הלכות לציבור. יגדיל תורה ויאדיר.

2 כשמדליקים נר חנוכה, ביום הראשון מדליקים נר אחד ושמש, וביום השני שני נרות ושמש וכו', והראו לי היום, שיש מנהג אצל חלק מהחלבים להדליק שני שמים, למה? כי בגלות ספרד נדדו במשך זמן רב ממקום למקום, וכאשר הגיעו לחוף מבטחים לחלאב, עשו זכר לזה בהדלקת נר שמש נוסף. כך מביא בספר דרך ארץ, מנהגי ארץ, וכך כתב הרח"ג יצחק שחיבר מארגנטינה (יצחק יתן מכתבי ה"ס ס"ח נח), ושכן נהג ראש הישיבה רבי עזרא עטייה, כפי שהעיד חכם נתן סאלם זצ"ל. ואמנם יש אומרים שאדרבה לא מצא חן בעיניו מנהג זה, וגם בחלאב לא כולם נהגו בזה, ובפרט עכשיו בארץ גם החלבים עושים כמו כולם ומדליקים שמש נר אחד, סבי חכם אברהם פטאל שהיה רב בחלאב, היה מדליק שמש אחד.

מי שרוצה לשנות מנהג כזה, לא צריך התרה. ואין בזה משום "אל תיטוש תורת אמן". כי זה לא מנהג חשוב כמו מה שנהגנו שלא לעשות חדר ייחוד, ועושים שבועה חמורה, שבוה לא ישנה ממנהג אבותיו, אלא זה מנהג בעלמא להדליק עוד נר אחד לצד השמש. ולכן החלבים יכולים לשנות ולעשות כפי ההלכה. מה שמנהג עוקר הלכה, בירושלמי (פאה פ"ו ה"ה, משער שני פ"ב ה"ב, בימות פ"ו ה"ג) מבואר שאם ההלכה "רופפת" בידך "פוק חזי מאי עמא דבר" - צא וראה מה העם נוהגים ונהוג אחריהם. אבל אם ההלכה היא מוצקה, והוא יודע את ההלכה על פי השלחן ערוך והפוסקים, יעשה כפי ההלכה.

פעם מרן הצביע על על הספרייה שלו ואמר: תגיד, בשביל מה צריך את כל הספרייה הגדולה הזו, בכל דבר נלך אחר המנהג וזהו! אבל יש לנו פוסקים. יש מנהגים שגדולי ישראל הנהיגו, אין הכי נמי, אלה מנהגים ששומרים עליהם, אבל לא כל דבר. לכן דרכו של מרן זצ"ל היתה שיעשו כולם אגודה אחת, כולם סביב מרן השלחן ערוך. זה לא היה קל למרן זצ"ל, היו הרבה שכעסו, חלק מהתימנים רצו לעשות הכל כמו הרמב"ם, כשיטת הפעולת צדיק, וחלק אמרו כמו רביד הזהב שהיה רבו של הפעולת צדיק, היה רב של דור, ש אמר שגם בתימן היו עושים כדעת מרן. בכל אופן זה ויכוח על תימן, אבל כאן בארץ ודאי שכולם יעשו כדעת מרן. הנכון לאחד את כל העדות, תימנים, מרוקאים וכו', כולם אהובים כולם ברורים, שכולם יתאחדו אחרי מרן השלחן ערוך, מי לנו גדול ממרן הב"ה, כתב החיד"א (נכרי יוסף ח'מ"ס ס" כה ס"ק ט, שם הגדולים מע"ב ערך ב"י) בשם רבי חיים אבולעפיא הראשון, שמי שעושה כדעת מרן, קבלה בידיו שעושה כמאמתי רבנים, מרן ראשי תיבות: ממאמתי רבנים נסמן. בספר עין יצחק ח"ג ובספר מעתיקי השמועה, הזכרנו למעלה מ-200 חכמי הדורות שכולם כתבו שקיבלו הוראות מרן הש"ע, וממה המהוראני"ח, מהר"י מינץ, מהר"ם גלנטי, מהר"ם בן חביב, רבי שמואל אבן דנאן, הכנה"ג, גנת ורדים, חוות יאיר, בית דוד, הפרי חדש, מהר"ח אבולעפיא, מהר"ג פראג"י. הלק"ט, רביד הזהב, צדקה ומשפט ביעקב, בקש שלמה, היעב"ץ, פרי מגדים, רבי יהונתן אייבשיץ, דברי חיים מצאנז, רבי שלמה לניאדו, ועוד ועוד.

3 ארץ ישראל היא "ארץ זבת חלב ודבש", לא היה כאן הוריקן ושיטפונות כמו שיש במיאמי ובמקומות אחרים, אומרים שבשוויץ יפה ויש הרבה דשא, אבל בא שיטפון אחד והורס הכל, הוריקן אחד ומסובב הכל... כאן בארץ אין את הדברים האלה.

אבל אם נאמר שהנחה עושה מצוה, צריך לדלוק בפועל חצי שעה, ולכן יחזור וידליק, שכבתה זקוק לה. ובגמרא (א) הביאו דעת רב הונא שסבר כבתה זקוק לה, ורב חסדא סבר כבתה אין זקוק לה, כי הדלקה עושה מצוה, והלכה כדבריו, שכן סברו גם רבי זירא, רב, רבי ירמיה ורבי יוחנן. וכך ההלכה נפסקה, שאם הדליק כהוגן וכבה, אינו צריך לחזור ולהדליק.

שני תירוצים

ב. בגמרא (שבת כא) הקשו מדברי הברייתא: ומינהו, מצותה משתשקע החמה עד שתכלה רגל מן השוק, ועד כמה? אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן, עד דכליא רגלא דתרמודאי, שהם אומה שהיו מלקטים עצים, ואז לא היה חשמל והיו משתמשים בעצים לתאורה ולחימום הבית, ומתעכבים בשוק יותר מאוחר מכולם (ה"ש). דהיינו עד חצי שעה אחר צאת הכוכבים, וכמו שכתבו הר"ף (ט"ו ע"א מדפיו) הרמב"ם (פ"ד מהלכות חנוכה ה"ה) והרא"ש (ס"ג א). ולכאורה משמע שהנרות צריכים לדלוק במשך חצי שעה, ואם כבתה זקוק לה? ומתרצת הגמרא שני תירוצים: א. דאי לא אדליק מדליק. כלומר, שיעור הזמן שאמרו הוא לענין שאם לא הדליק בתחילת הזמן יכול להדליק במשך כל החצי שעה. ב. אי נמי לשיעורה. כלומר, הזמן שאמרו הוא לענין שיעור השמן שיתן בנר, שידלק חצי שעה, אבל לעולם אם כבתה אין זקוק לה.

נפקא מינה למאחר

ג. נפקא מינה בין שני התירוצים, מי שהגיע לביתו אחר חצי שעה מצאת הכוכבים, האם יכול להדליק נרות חנוכה? לתירוץ הראשון מדליק רק בחצי שעה הראשונה, ולאחר מכן לא יכול להדליק, אם ירצה ידליק נרות נשמה... אבל לתירוץ השני מדליק נרות חנוכה גם לאחר מכן, והעיקר שיתן שמן בשיעור חצי שעה. כך משמע מדברי התוספות ועוד ראשונים, ואמנם לדברי הרשב"א (שבת כא) אין נפקא מינה בין התירוצים, שמה שאמרו בגמרא דאי לא אדליק מדליק, היינו שאם מדליק לאחר חצי שעה לא עשה את המצוה כתיקנה, אבל לעולם מדליק גם לאחר מכן.

החילוק בין זמנם לזמננו

ד. התוספות (שבת כא: ד"ה דאי) כתבו בשם ר"י מורת שאדם שהתאחר עד לאחר חצי שעה, ידליק מחמת הספק ויסמוך על התירוץ השני. ועוד כתבו בשם ר"י, שבזמנינו מדליקים גם אחר החצי שעה הראשונה, כי דוקא בזמנם שהיו מדליקים בחוץ לפרסום הנס, היה צורך להדליק בחצי שעה הראשונה, שאז היו עדיין עוברים ושבים, אבל בזמנינו מדליקים על השלחן בתוך הבית, שההיכר רק לבני הבית.

הדלקה בתוך הבית

ה. מצאתי למעלה מעשרים ראשונים שכתבו שהיום בזמנינו מדליקים בפנים (ראה ילק"י חנוכה ע"י קסז), ואף שבגמרא (שבת כא) אמרו שבשעת הסכנה מניחה על שלחנו ודיו, שהיה לגוים חוק ביום אידם שלא יבעירו אש אלא בבית ע"ז שלהם, ומי שהיה עובר על החוק היו הוגרים אותו, והיו צריכים לסגור את הוילון ולהדליק בבית (ה"ש"ש שם ותוס' שבת מה). ואילו היום אין סכנה, הבג"ץ עדיין לא הוציא צו מניעה להדליק נר חנוכה בחוץ... אם כן למה כיום מדליקים בפנים? אלא כתב הכלבו (ס"ו פ"ד), שסכנה אין הכוונה סכנת נפשות דוקא, אלא גם כשיש חשש שמא הגוים הדרים בינינו יכבו את הנרות. וכן כתב הרשב"א (שבת כא), שכל שיש סכנת איבה או צער, מדליק בפנים. כגון שיש לו חנוכה יפה וחושש שיגנבו אותה (רבינו ירוחם בת"א"ו נ"ט ח"א דף ס"א ע"ב. דרכי משה ס"י תרע"א אות ט). גם בספר העיטור (ח"ב הלכות חנוכה דף ק"ד ע"ב) כתב שמדליקים בתוך הבית, הואיל ונהגו נהגו. וכן מבואר באור זרוע. וכן כתב הריב"ש (סימן ק"א). וזה מנהג שהסכימו עליו גדולי הראשונים.

הפריז על המירה

ו. הגאון רבי יהושע אהרנברג⁴ בספרו דברי יהושע (ח"א סימן מ) כתב דבר פלא, שבימינו מי שהדליק נר חנוכה בחוץ לא יצא ידי חובה, כי היום עיקר פרסום

⁴ היה אב בית דין בתל אביב לפני כחמישים שנה, היה ידיד של מרן זצ"ל, מרן היה צעיר לימים בגיל 48, והיה הראב"ד והרב הראשי של תל אביב, ורבי יהושע היה מבוגר וגאון עולם, בספרו רואים את גאונו, אבל היה מכבד מאד את מרן, ובכל חג היה מקפיד לבוא ולבקר את מרן בביתו בת"א.

⁵ מרן זצ"ל במשך שנים היה מדליק בתוך הבית, כך נהג כשהיה גר ברחוב אלקנה בשנים תשי"ח-תשכ"ט, וכך נהג כשהיה בת"א בשנים תשכ"ט-תשל"ד, וכך נהג כשהיה דר ברחביה, היה מניח על שלחנו בחדר הכניסה. וכך נהג בהר נוף. פעם הביאו לו חנוכה מזוכיית ולא השתמש בזה.

⁶ יש כולל גדול אחד ברוממה, שבחנוכה מסיימים סדר א' בשעה אחת בצהריים, ומביאים להם מנות אוכל, כל השנה לא מקבלים אוכל ככולל, אבל בימים אלה מביאים להם מנות, וכולם מפסיקים לרבע שעה, אוכלים מהר, ואחר כך מומישים ללמוד עד השעה ארבע, ובאברם מתפללים מנחה ויוצאים, כדי להדליק נרות בבית. אמר לי אותו אחד, אחרי שגומרים לאכול עוף אז שניצל, הראש עיף, ואז קמים לעשות קפה, והולכים וחוזרים,

הנס כיום הוא בתוך הבית. ומסביר עוד שצריך לדעת של מי החנוכה הזו, ואם נמצאת בפתח בנין שיש בו כמה קומות, לא יודעים אם היא של ראובן או שמעון. בילקוט יוסף מועדים (ע"פ ר"א רלב) שזכינו להוציא לאור עוד בשנת תשמ"ו, העתקנו מכתב של מרן זצ"ל לפני כחמישים שנה, שהדבר יהושע הפריז על המידה, שהרי אנחנו מיישבים את המנהג שמדליקים בפנים, ואין אפשר לומר שהמדליק בחוץ לא יצא ידי חובה. ואדרבה הגרי"ש אלישיב היה מצריך שידליקו בחוץ, אך כאמור מצאנו למעלה מעשרים ראשונים שכתבו שאפשר להדליק בבית.

חקירה ישיבתית

ז. ההסבר לזה על פי חקירה ישיבתית, האם תקנת נר חנוכה היא למטרת "פרסום הנס לרבים", או שהיא בעצם "פרסום הנס". כלומר, האם התקנה היא שיראו העוברים והשבים בחוץ את הנרות, וישאלו מה זה? ויספרו להם שהיה פעם נס. או שהתקנה היא פרסום הנס ולא דוקא לרבים, אלא שיש מיליוני יהודים בעולם, באמריקה לבד יש שבעה מיליון, חלק בעוונות הרבים רפורמים, שיבוא משיח יחזיר את כולם בתשובה, אם יצליח... ומי שלא יחזור בתשובה, "ברוח שפתיו ימית רשע" (ישעיהו י"ד), אבל מן הסתם יהיה רעש גדול בעולם כשהמשיח יגיע וכולם יחזרו בתשובה. וכן במקסיקו יש עשרות אלפי יהודים, ובברזיל ובארגנטינה, העולם גדול. וכאשר כל אחד ואחד מדליק בביתו נרות חנוכה, זה עצמו פרסום הנס. מי שסובר שצריך להדליק נר חנוכה בחוץ, סובר שנרות חנוכה נתקנו ל"פרסום הנס לרבים", ומי שאומר שאפשר להדליק בתוך הבית, כמו רוב הראשונים, על ידי ההדלקה מקיים "פרסום הנס" בביתו.⁵

הכרעה בין התירוצים

ח. מכיון שיש שני תירוצים בגמרא, ולפי התירוץ השני מדליק גם אחר החצי שעה, אומרים ספק דרבנן לקולא, שהרי נר חנוכה מדרבנן. ועוד שיש לצרף דעת הרשב"א שגם לפי התירוץ הראשון אין זה מעכב. ועוד שכתבו התוס' שבזמן הזה יש להקל. וכך פסק לנו מרן בש"ע, וכאן המחלוקת במצוה ולא בברכה, ובוה סומכים על הרדב"ז שכל שהמחלוקת במצוה והברכה נגזרת, לא אמרין ספק ברכות להקל, באופן שהש"ע פסק כך. וכמ"ש בכיו"ב החיד"א בס' לדוד אמת. לכן כיום המנהג שמדליקים אפילו בשעה מאוחרת, תראו שכל האדמו"רים קובעים להם שעות הדלקה בשבע או בשמונה.⁶

פלא המנחה

ט. בברייתא מבואר שזמן הדלקת נרות חנוכה "מצותה משתשקע החמה". הרשב"א (שבת כא) ותלמידו הר"ן (שבת ט. מדפי הר"ף) כתבו, שאפשר להדליק נרות חנוכה לכתחילה מפלג המנחה - שעה ורבע לפני צאת הכוכבים, ולבני אשכנז שעה ורבע קודם השקיעה. וגם מהר"י אבוהב - הובא בבית יוסף (ס"ס תערב) - כתב בשם האררחות חיים, שאם הוא טרוד יכול להדליק מפלג מנחה. וטעמם משום שכבר מזמן פלג המנחה לדעת רבי יהודה נקרא ערב ומותר להתפלל ערבית, ולתוס' (ברכות ב. ד"ה מאימתי) גם קורא קריאת שמע, ובגמרא (ברכות כז.) אמרו דעביד כמר עביד ודעביד כמר עביד. וכמו בערב שבת ששייך להדליק נרות שבת מפלג המנחה? והרי גם לגבי נרות חנוכה, בערב שבת אסור להדליק משתשקע החמה, זה חילול שבת, וברור שמדליקים מבעוד יום, ויש להשוות זמן ההדלקה בערב שבת לשאר הימים, שזמן הדלקת נרות חנוכה מפלג המנחה. זו סברא של ראשונים, אבל אפשר לדון בדברים, שבערב שבת אין ברירה אחרת, ומראש תיקנו חכמים להדליק לפני כניסת שבת.

אין להקל

י. אכן מדברי בעל הלכות גדולות (הל' חנוכה פ"ד) מבואר שמדליקים בשקיעה ולא קודם, ודבריו דברי קבלה והפוסקים מתחשבים מאד בדעתו. וכן כתב

ונרדמים, הלימוד לא כל כך כמו שצריך. אבל אדם שנח טוב בצהריים ולומד מהשעה שלש עד שש או שבע, הלימוד שלו בחשק ובהבנה יותר. לכן אם יכולים לשכנע את האברכים, יותר טוב שיישאר עד שש או שבע, ואם לא יכולים יעשו כמו הכולל הנ"ל, אבל שישגו תקציב להביא להם אוכל, ולא כל אחד יצטרך להביא סנדוויץ'...

יש כולל אחד שבכל בוקר ראש הכולל מביא לאברכים לחמניה עם נקניק, ולא הבינו למה, זה בשירי! אבל אמר, כך אני מרויח שש שעות שלא שותים חלב, לא עושים קפה עם חלב...⁷ ובלבד שתקבל שבת בהדלקה, ואם קשה לה וצריכה עוד לבשל, אחד מבני הבית יקבל שבת, כדי שיהיה ניכר שהדליק את הנרות לכבוד שבת. יש מי שמחדש, שבזמנם המדליק מפלג המנחה היה צריך לקבל שבת בהדלקה, כי הפמוטים היו אבנים והנרות קערות שמן, ולא היה ניכר לכבוד שבת, בפרט שלא היה להם חשמל וגם ביום חול השתמשו בנרות אלה. אבל היום שיש פמוטים, ובוה ניכר שמדליק לכבוד שבת, אף מפלג המנחה לא צריך לקבל שבת בהדלקת הנרות. אולם זה חידוש, מי אמר שלא היו פמוטים, מן הסתם גם אז היה להם שכל ועשו צורות יפות לכבוד שבת, ואפילו הכי מרן (סי' רס"ג ס"ד) כותב, שכאשר מדליקים מוקדם צריך לקבל שבת, כדי שיהיה "ניכר" שההדלקה לכבוד שבת.

הרמב"ם (פ"ד מהל' חנוכה ה"ה): אין מדליקים נר חנוכה קודם שתשקע החמה, אלא עם שקיעתה, לא מאחרים ולא מקדימים. אולם בש"ע (סי' תרעב ס"א) כתב: ויש מי שאומר שאם הוא טרוד יכול להקדים מפלג המנחה ולמעלה⁸, ובלבד שיתן בה שמן עד שתכלה רגל מן השוק. אבל לכתחילה בודאי שממתינים לזמן.

זמן ההדלקה ב"צאת הכוכבים"

יא. הרמב"ם כתב "עם שקיעתה" - בשקיעה, אך מרן (שם) שינה וכתב "עם סוף שקיעתה", כלומר בצאת הכוכבים. על דרך שאמרו בגמרא תענית (יב): כל תענית שלא שקעה עליו חמה, לאו שמיה תענית. וכתבו הראשונים דהיינו עד סוף השקיעה שזה זמן צאת הכוכבים, ואם התענה עד השקיעה, לחינם הצטער ולא עלתה לו התענית. ומהם התוס' (מנחות כ: ד"ה נפסל, ובחס"נ ד"ה מנין, ע"ז לד. ד"ה מתענות), רבינו תם בספר הישר (ס"ט רכא), הגהות מ"י מוניות (דפוס קושטא פ"א מהל' תענית ה"ד), המנהיג (הל' חנוכה ס"ו קמז, עמ"י תקטס) - לפני כ-850 שנה, המרדכי (ס"ו תרכה) בשם רבי"ה (ס"ו תתנח), הגהות מרדכי⁹ (פ"ב דשבת רמז תנה), הרא"ש (פ"ק דתענית סימן יב), הטור (שם) ועוד.

לקת אחרונים

יב. למרות שבדרך כלל כתב הכנה"ג (בשיריו לאו"ח סימן תצה סק"ה) שמרן העתיק לשון הרמב"ם, כאן מרן שינה מלשונו וכתב "סוף שקיעתה", כי ראה שלדעת רוב הראשונים זמן ההדלקה הוא בצאת הכוכבים, ואם הדליק בשקיעה - "שרגא בטיהרא מאי מהני" (שבת סג). אך כשמדליק בצאת הכוכבים לכולי עלמא יוצא ידי חובה, כי הוא תוך חצי שעה לשקיעה. וכך פסקו האחרונים - ספרדים ואשכנזים - שמדליקים נרות חנוכה בצאת הכוכבים. ומהם הב"ח (סימן תערב), שירי כנה"ג (שם הגה"ט סק"א), המגן אברהם (סק"א), הפרי מגדים (א"א שם), האליה רבה (סק"א), תפלה לדוד עמאר (דף פד סע"א), החמדת ימים (חנוכה פ"א), המאמר מרדכי (סק"א), משחא דרבותא (סימן עשרב ס"א), החיי אדם (כלל קנד אות יח), דרך החיים (אות ב) להגאון מליסא, תוספת חיים (על ח"א שם אות כד), הבן איש חי (וישב אות ז) והכף החיים (סק"ב). וכך ההלכה.

להתבטל לפוסקים

יג. רבותי, תמיד צריך להתבטל לפוסקים שלנו, לא למצוא איזה דעה ולהסתמך עליה, אין לך דבר בלי מחלוקת. וכאן יש לראות מה פסק מרן על פי רוב הראשונים, והאחרונים מחזקים את דברי מרן, שזמן ההדלקה בצאת הכוכבים. הגאון הרב משאש בשו"ת שמש ומגן ח"א (האו"ח ס"י לא-לג), כתב שרב ספרדי אחד פסק להדליק נר חנוכה בשקיעה, וכביכול אומר לכל הפוסקים הספרדים בכל הדורות: אתם טועים, תשנו את המנהג שלכם שנהגו הספרדים בכל הדורות. והרב משאש נתן לו על הראש, הוא היה תקיף, וכעס מאוד כשמשקרים בהלכה, התורה אמת כתיב בה. אבל למה תקף אותו וכתב בלשון חריפה, הרי צריך להסתדר עם כולם? אלא שהאמת נר לרגליו, וחיוזק את פסק השלחן ערוך שמדליקים עם סוף השקיעה, כלומר בצאת הכוכבים.

בין השמשות

יד. בבין השמשות לא מדליקים נרות חנוכה, ואף שבין השמשות הוא ספק יום ספק לילה, ולכאורה ספק דרבנן לקולא, שהרי נר חנוכה מדרבנן. ומצינו לגבי ספירת העומר שמן הדין מברכים וסופרים גם בבין השמשות, וכמו שכתב בשלחן ערוך (סימן תפט סעיף ב): והמדקדקים אינם סופרים עד צאת

⁸ זה לאדם פרטי בביתו, ובבית כנסת יותר קל, בפרט שנצרכים להתפלל מנחה וערבית מוקדם, כגון במושב זקנים או בית חולים, שטועים מנחה בשעה רבע לארבע, וערבית בארבע, וגומרים בארבע ועשרים, והם חולים וזקנים שהולכים לישון מוקדם, וכבר מפלג המנחה ידליקו נר חנוכה בברכה, שכן פסק מרן, וכל שכן בבית כנסת שיש פרסומי ניסא. הריב"ש (ס"ו קיא) כתב, מאחר שבזמננו לא מדליקים נר חנוכה בחוץ ונתמעט פרסום הנס, לכן מוסיפים להדליק גם בבתי הכנסת, כי מצויים שם רבים. הכולל שלנו חזון עובדיה, לפני כ-45 שנה, היה ברחוב אלקנה, חכם בן ציון היה גר בקומה שניה, והכולל היה במקלט, והיה מתפלל איתנו מנחה וערבית. בחנוכה שאלתי אותו, האם נדליק כעת מפלג המנחה נרות חנוכה בברכה? וענה לי: תעשה מה שעשית שנה שעברת... זהו התחמק, כי ידע שמלדעת מרן האבא זצ"ל (חזו"ע חנוכה עמ"י סט. ע) יכולים להדליק, ולא אמר אני חולק על אביך [א.ה]. אולם ראה אור לציון ח"ד (עמ"י רמט), שכנראה חזר בן. חכם בן ציון היה פיקח, 'חכימא דיהודאי'. וכך עשינו, כמו לפני שנה, שהדלקנו מפלג המנחה...⁹ יש מרדכי ויש הגהות מרדכי, וההגהות מרדכי אינן מהמרדכי עצמו. יש שטועים בזה. המרדכי הוא תלמיד מהר"ם מרוטנבורג, לפני כ-750 שנה, ומסדר ההגהות מרדכי היה אחריו. המרדכי נהרג בפרעות יחד עם אשתו וחמשת ילדיו, מישהו יכול להבין דבר כזה? היה היה מגדולי הראשונים שלנו, כל מיני שיש ונשק בתורה, אבל "אל אמננה ואין עול צדיק וישר הוא" (דברים לז, ב), לא כל דבר אנחנו מבינים בעוה"ז. איך רבי אלחנן וסרמן שהיה ראש ישיבה גדול, ענק בתורה, ובשואה הנאצים ימ"ש ירו בו ונפל שדוד. אסור ח"ו להרהר אחר הקב"ה, אנחנו לא יודעים חשבונות שמים, כשנבוא למעלה הכל יהיה ברור לנו, למה זה קרה ולמה זה קרה. איך ירבעם בן נבט, וכן מנשה בנו של חזקיה, שחטאו בעז"ה והחטיאו את הרבים, אפילו הכי נהיו מלכי ישראל, לבשו כתר מלכות, גלימה מזהב, אף שהיו חסרי

הכוכבים, וכן ראוי לעשות. ומשמע שמעיקר הדין סופרים בבין השמשות. והסבירו התוס' (מנחות סו) והרשב"א (ח"א ס"ו קנד) - הובאו בבית יוסף שם - שספירת העומר בזמן הזה מדרבנן, ובין השמשות ספק יום ספק לילה, וספק דרבנן לקולא. וא"כ מדוע בחנוכה פסקו האחרונים להדליק בצאת הכוכבים?

טעמא דמילתא

טו. צריך לומר שכאן זה ענין אחר, "שרגא בטיהרא מאי מהני" - אור הנר אינו מועיל ביום, ורק בצאת הכוכבים שיש חושך, זה הזמן הראוי להדלקת הנרות. ועוד, שנחלקו התנאים מתי זמן בין השמשות, לרבי יהודה הוא אחר השקיעה - שגלגל החמה מתכסה מעינינו - "ג וחצי דקות זמניות, אבל לרבי יוסי בין השמשות הוא כהרף עין - רגע לפני צאת הכוכבים, ולפני כן יום גמור (שבת לד.). וקיימא לן כרבי יוסי (עירובין מו). אמנם המנהג להחמיר כרבי יהודה, ואף אחד לא מיקל לעשות מלאכות בערב שבת אחר השקיעה, אבל עיקר ההלכה כרבי יוסי, ומי שידליק בשקיעה, לרבי יוסי זה יום גמור שאינו זמן ההדלקה. ושמה הלכה כרבינו תם (תוס' שבת לה. ד"ה תרי, ובפסחים צד. ד"ה רבי יהודה) שבין השמשות גם לרבי יהודה הוא מתחיל 58 דקות לאחר השקיעה שלנו.

דעת הגר"א

טז. הגאון מוילנא בהלכות חנוכה (רי"ס תרעב) כתב שזמן הדלקת נרות חנוכה בשקיעה. וכן כתב הפרי חדש (סימן תערב). גם בביאור הלכה (רי"ס תרעב) כתב כדעת הגר"א להדליק בשקיעה. וכך נוהגים חלק מהאשכנזים. אולם מעניין שבדעת הגר"א יש סתירה, כי בביאור הגר"א בהלכות מילה (יו"ד ס"ו רסו ס"ק ז) כתב, שהבריי"א שאמרה מצות נר חנוכה משתשקע החמה, היא לדעת רבי יהודה, אבל קיימא לן להחמיר כרבי יוסי שזמן בין השמשות הוא כהרף עין לפני צאת הכוכבים. בספר תשובות והנהגות (ח"ב סימן שלד, שטוב אות ג) להרב שטרנבוך - שהוא נין ונכד להגר"א - מביא שמועה מחכם אחד, שבבית הכנסת של הגאון מוילנא היו מדליקים בצאת הכוכבים, כמו שכתב ביורה דעה. אך במעשה רב להגר"א (אות רלה) כתב שמדליקים בשקיעה, וגם בספר שערי רחמים על הגר"א (ס"ו קמג) כתב שמדליקים בשקיעה.

החזון איש וחבית ישראל

יז. החזון איש (הובא בבירור הלכה תליתאה ס"ו תערב עמ"י רעג) היה מדליק נרות חנוכה עשרים דקות אחרי השקיעה, למרות שבדברים רבים עשה כמו הגר"א.¹⁰ גם האדמו"ר הבית ישראל מגור¹¹ - החסידים מקפידים לא להזכיר את שם האדמו"ר - היה מדליק בצאת הכוכבים (הובא בתשובות והנהגות שם). גם בנטעי גבריאל (סוף עמוד רעא) מעיד שראה אצל האדמו"ר מצאנו שהדליק בזמן ר"ת. וכל שכן אנחנו הספרדים שקיבלנו הוראות מרן השלחן ערוך, וכמותו כתבו הרבה אחרונים, שמדליקים בצאת הכוכבים.

לא מחמירים כרבינו תם

יח. אנחנו מדליקים נרות חנוכה בצאת הכוכבים לפי הגאונים, ולא כזמן רבינו תם, אף שמרן פסק כר"ת לא מחכים להדליק בזמן ר"ת, כך מעידים מנחת כהן, ומהר"י נבון בגט מקושר. ולכאורה למה לא נמתין לרבינו תם, הרי לשיטתו מי שמדליק בצאת הכוכבים שלנו מדליק ביום. גם בליל הסדר לא ממתנים עם הקידוש לרבינו תם, הילדים עייפים... לכן מזדרזים כמה שאפשר כמבואר בשלחן ערוך (ס"ו תעב ס"א). גם בספירת העומר לא ממתנים

מודות ורשעים, 'מי יעמוד בסוד ה' (הופס' בירמיה כג, יח). וכבר משה רבינו שאל הודיעני נא את דרכיך, וזה לא נבין רק למעלה בשמים.

¹⁰ לפעמים אני מזכיר את החזון איש, ואומר את דעת הפוסקים החולקים, ותמיד אנחנו אומרים עליו "פאר הדור והדרו". שלא יחשבו שבכיכול אנחנו חלילה מזלזלים בחזון איש, או במשנה ברורה, כאשר חולקים עליהם בכבוד. וכי מישהו יכול לזלזל בגדולי עולם אלה, יש בכלל הוא אמנא אנו?! מרן ביביע אומר לא מותר פ"א המחברים "פאר הדור והרו", רק על החזון איש, כדי שלא יבוא מישהו עם 'קטנות המחוק' או 'סילוק המחוק' ויאמר שאם הרב חולק על חזון איש הנה הוא נגדו. איזה שטויות אלו. עכ"פ בחנוכה החזון איש איתנו, להדליק נרות חנוכה רק בצאת הכוכבים.

¹¹ זכינו להכיר אותו. כשלמדתי בישיבת חברון, בליל שבת בשעה עשר או אחת עשרה, לא היה מי שיגיד לנו ללמוד שו"ת יחודה דעת בלילות שבת, וגם לא היה אז ילקוט יוסף... והיינו הולכים לאדמו"ר מגור "בית ישראל" שהיה בקרבת מקום לישיבה בגאולה, אמרו לו מי אני, ובי' זכיתי שחכירי אותנו, ולמאור פנים. תמיד כשהיה רואה אותי, היה תופס בוקן ושואל, מה שלומך? פעם אחת שלח את הרב יהושע פולק לקרוא לי על איזה ענין, הלכתי אליו, והיה תור ארוך - זה ביטול תורה, הוא קרא לי... עקפתי את כל התור, והגעתי לרב חנינא שיף ע"ה ואמרתי לו: האדמו"ר קרא לי ואני באמצע הסדר... מיד הכניס אותי לאדמו"ר זה היה בשנת תשל"ג או תשל"ד. האדמו"ר דיבר איתי על נושא מסוים, ושאל, נו, מה אבא שלך אומר? אמרתי לו שמרן אומר כך וכך. ואמר לי במילים הללו: אבא שלך גאון וצדיק, אתה יכול לסמוך עליו בעינים סגורות. דרכו בקודש היתה שכאשר היה מסיים את השיחה היה לוקח את המקל ומכה מעט ברגל, ורמז שבוה נגמרה השיחה...

נהנת? היה שותף בהוראת קבע או בתרומה חד פעמית להוצאת הגיליון!!!

1. הפקדה לחשבון בנק: מרחי"ח טפחות סניף: 523 מ.ח. 225485 ע"ש עמותת חזון עובדיה בנשר.
2. העברה בביט 054688382 ולצ"י: עבור "השיעור השבועי". 3. קישור דיגיטלי מאובטח לה"ח:

https://nedar.im/7004246 ולצ"י: עבור "השיעור השבועי".

בחסות: **מעין 2000** Super Market
הסל המשתלם!

לרבינו תם. וצריך לומר שהמונהג כזמן הגאונים מלפני אלף שנה, ורק בדבר איסור חוששים לרבינו תם, כמו חילול שבת שיש חיוב סקילה, או יום הכיפורים שיש חיוב כרת, אבל במצוות עשה וכל שכן במצוה מדרבנן כמו נר חנוכה, לא מחמירים כרבינו תם.

מוצאי שבת חנוכה

יט. במוצאי שבת חנוכה יש להחמיר ולהמתין עד צאת הכוכבים של רבינו תם, למרות שיש בזה מערכה לקראת מערכה, אבל זהו חשש איסור חילול שבת, וספק דאורייתא לחומרא. הרי רבינו תם לא יחידי בדבר, מרן בשו"ת יביע אומר חלק ב' (חאו"ח סימן כא) הביא מעל עשרים ראשונים הסוברים כרבינו תם. בילקוט יוסף (מהדורת תשנ"א ס' רסא, עמ' תשכ"ט והלאה) הבאנו עוד ראשונים, והבאתי מי שמנה שמונים ראשונים הסוברים כרבינו תם! אך פתחתי דבריהם ולא הכל מוכרח. ומהם רב סעדיה גאון (הובא באבן עזרא פרשת בא יב, ו) - לפני כאלף שנים, הרא"ש (פ"ק דתענית סימן יב), הראב"ד (הובא במגיד משנה פ"ה מהל' תענית ה"ה), הרמב"ן (בתורת האדם בענין אבלות ישנה דפ"ג ע"ג), הרשב"א (ברכות ב), הרא"ה - רבי אהרן הלוי (ברכות כו), המאירי הריטב"א והר"ן (שבת לה), הרז"ה בעל המאור (ריש ברכות, ובפ' ערבי פסחים ד"ה רב חנינא בר שלמיה), הסמ"ג (עשין לב), המרדכי (שבת לה), רבינו פרץ (בהגהות סמ"ק סימן צו), רבינו ירוחם (הובא בשו"ת הרדב"ז ח"ד סימן רפב), הרב המגיד (פ"ה מהל' שבת ה"ד), אהל מועד (הל' שבת דרך ב נתיב ז), הרוקח (סימן נא), העיטור (הל' מילה דנ"א ע"ג), התרומה (הל' תפלין סימן ריג), הראב"ה (הל' תענית סימן תתנח), מהר"ם מרוטנבורג, תוס' רי"ד והרי"א (שבת לד), הראב"ן (סימן ב), הרשב"ם (הובא בתוס' הרא"ה ריש ברכות), המנהיג (הל' חנוכה עמ' פסקים), תרומת הדשן (סימן קב), רבי דוד אבודרהם (בדן נעילה ביה"כ) ועוד.

שיטת הרמב"ם בצאת הכוכבים

כ. ביביע אומר (שם אות ד) פלפל בדעת הרמב"ם, שכן כתב בפירושו המשניות (ספ"ב דשבת): אחר ביאת השמש עד שיראה כוכב אחד הוא יום, כשיראו שני כוכבים הוא בין השמשות, וכשרואים שלשה כוכבים הוא זמן צאת הכוכבים. והרי להגאונים מיד בשקיעה הוא ספק לילה, ומדוע צריך להמתין כוכב אחד, אלא ודאי הוא סובר כדעת רבינו תם שצאת הכוכבים הוא מאוחר. יש חכם אחד שאומר: מותר לחלוק, תורה מונחת בקרן זווית וכו', ומקשה, הרי לשון הרמב"ם לקוחה מגמרא מפורשת (שבת לה), וכי הגמרא היא כר"ת ולא כהגאונים? ודחה את דברי מרן. אבל לא שם לב שהרמב"ם הוסיף: "אחר ביאת השמש" כוכב אחד יום וכו', בגמרא לא כתוב אחר ביאת השמש, ואם הרמב"ם סבר כשיטת הגאונים, איך אפשר לומר שאחר ביאת השמש כשנראה כוכב אחד זה עדיין יום, הרי לשיטתם כבר היתה השקיעה. לכן מרן זצ"ל נטה לומר שגם דעת הרמב"ם כרבינו תם. יש בזה פלפול שלם ואמרנו בקיצור. ועכ"פ כיון שכל הראשונים הללו פסקו כרבינו תם, יש לחשוש לדבריהם, ולכן אף אם רוצה להדליק במוצאי שבת תוך חצי שעה לצאת הכוכבים, בשביל מה יעשה חילול שבת לרבינו תם וסיעתו, אלא יחמיר וימתין. בדברים דרבנן יכול להקל, אבל נר חנוכה צריך להדליק עם אש ממש, כמו שהיה במנורת בית המקדש, ולא יוצאים ידי חובה בפנס עם בטריות, לכן ממתנינים לזמן רבינו תם ואז מדליקים נרות חנוכה. כך מרן זצ"ל היה נוהג.

דעת החזון איש

כא. החזון איש (באגרותיו ח"א סימן מא) היה אומר שפשטה ההוראה להחמיר כדברי רבינו תם בכל תפוצות ישראל, והיא כמו הוראת סנהדרי גדולה בלשכת הגזית. הביאו בחזון עובדיה (חנוכה עמ' קפז). אבל יש שהעירו, איך יתכן שאמר כך, הלא החזון איש היה מדליק נר חנוכה במוצאי שבת עשרים דקות אחרי צאת הכוכבים? לכן רצו לומר שמה שאמר שהוראת רבינו תם כסנהדרי גדולה, הוא לגבי קוצו של יו"ד, ולא לגבי צאת שבת. הגר"ש אורבך (בהליכות שלמה עמ' שי"א) וגם הגר"ש אלישיב (הובא בפניני חנוכה עמ' קנה) פסקו להדליק נר חנוכה במוצאי שבת אחרי צאת הכוכבים של הגאונים, תוך חצי שעה לשקיעה.

ראוי לכולם לחוש

כב. הגאון רבי משה פיינשטיין (אגרות משה חאו"ח ח"ד סימן סב) כתב, שמי שנוהג להוציא כל שבת כרבינו תם, ידליק נר חנוכה בזמן רבינו תם. ומשמע שמי שלא נוהג כרבינו תם, ידליק בצאת שבת רגיל. אבל באמת ראוי לכולם לחוש ולהמתין בהדלקה לרבינו תם, כי זה ספק חילול שבת. חכם יעקב אחי ע"ה, היה שומר רבינו תם אבל אשתו לא יכלה לשמור רבינו תם. ובחנוכה היה אומר לה אחר צאת שבת, תדליקי עכשיו נרות חנוכה. שהרי נשים חייבות בנר חנוכה

¹² לא כמו נשות הכותל שרוצות להדליק נר חנוכה בכותל, ודרשו לקבל מקום לחנוכה. אבל הרבנות התנגדה, ומדליקים רק בעזרת גברים ולא בעזרת נשים. לנשות הכותל יש כל מיני שיגעונות, מניחות ציצית ותפלין, אבל בודאי לא שומרות רבינו תם... (ראה שו"ת הראש"ל ח"א חאו"ח ס' יט, ובילקי"י חנוכה במילואים ס' יח).

בדיוק כמו האיש, כמבואר בגמרא שבת (כג), נשים חייבות בנר חנוכה שאף הן היו באותו הנס. וממילא יכולה להדליק ולהוציא את בעלה ובני ביתה יד"ח.¹²

אברך כולל

כג. לכן אברך שנמצא בכלל והוא רוצה ללמוד למבחן¹³, וקשה לו באמצע היום - בשעה ארבע או ארבע וחצי - לסגור את הספר ולנסוע לביתו להדליק נרות חנוכה, בפרט שיש פקקים, והוא רוצה להמשיך ללמוד. מתקשר לאשתו ואומר לה: תשמעי, עוד חמש דקות זמן ההדלקה, תדליקי נר חנוכה. אבל קנתי סופגניות! אבוא בשעה שבע ונאכל סופגניות, יש גם סביבון? ... - לפי החסידות יש ענין בסביבון - נשב עם הילדים ונשחק בסביבון, אבל עכשיו למה להפסיק את הלימוד שלי?! והיא אומרת, למה אדליק בעצמי, וכי אני אלמנה?! בזה כשיבוא לבית בשעה שבע ידליק. אבל אם מצליחה להגביר את השכל על הרגש, עדיף שהיא תדליק נר חנוכה בצאת הכוכבים, ובעלה יצא בזה ידי חובה, ואחר כך אם ירצו יעשו שידור חוזר, ידליקו נרות בלי ברכה וכו'. זה ביום רגיל, ובמוצאי שבת ממתנינים לרבינו תם.

לא בשמים היא

כד. הגאון רבי יחזקאל אברמסקי - היה גאון עולם, בעל ספר חזון יחזקאל - כתב מכתב לגר"י מבריסק, ושאל איך יתכן שרבינו תם קובע את הזמן של צאת הכוכבים 58 דקות אחר השקיעה שלנו, הרי אם יוצאים כבר לאחר צאת הכוכבים שלנו רואים חושך, "כי הנה החושך יכסה ארץ" (ישעיה ס, ב), ומה הסברא של רבינו תם? ענה לו הרב מבריסק תשובה יפה: אל תסתכל בשמים, תסתכל בשלחן ערוך... (עליו לשבח ח"א עמ' קצז). בש"ע (ס"י רסא ס"ב) פסק כר"ת.

ענין של הסתכלות

כה. אבל ביארנו אחרת, אם היה שומע זאת הרב מבריסק היה נהנה... האבן עזרא (בראשית א, יח) - היה בספרד ובעוד מקומות בעולם ויש אומרים שהגיע לארץ - שההגדרה של לילה היא כשיש חושך בעננים, כי גם לאחר שהשמש שוקעת ולא רואים אותה, היא בצד של הכדור וקרניה משפיעות, ורק אחר שיורדת עוד יותר, גם למעלה לא רואים אור. מי שיטוס במטוס - "בשמים היא" ... יסתכל בחוץ ויראה אור גם אחר זמן צאת הכוכבים. וכיוצא בזה כתב רבינו ישעיה מטרנאני הראשון (שבת לה): וזה מחזק את שיטת ר"ת. התוספות רי"ד (שבת לה: ד"ה אייהו) כתב שאף ששקעה החמה ונעלמה מן העין, עדיין אורה שולט בעולם. אילו הרב מבריסק היה רואה דבריהם היה שמח. גם הרדב"ז (ה"ד ס"י רפב) - שהיה במצרים - כתב בדעת הרמב"ם - שגם הוא היה במצרים - כר"ת.

נכנס למקום שנכנס

כו. פעם נסעתי לתת שיעור מחוץ לעיר, מידי פעם הייתי רואה בחור שכעת אין לו חשק ללמוד והוא במשבר - כותב רבינו תם (ספר הישר ערך ו) שיש ימי עליה וימי ירידה, יש ימים טובים שאדם עולה ומתמיד, ויש ימים של משברים, בפרט אצל בחורים צעירים - והייתי אומר לו: בוא איתי לשיעור. יום אחד נסענו, וכשהגענו ליד שעלבים, ביקשתי מהנהג שיכנס לאיזה מקום שלא תהיה סכנה. וזה היה בזמן צאת הכוכבים, ואמרתי להם שיבואו איתי. התרחקנו קצת מהכביש, כי בכביש יש מכוניות עם פנסים, והלכנו בשדות, וגם אחר צאת הכוכבים שלנו היה ממש אור - בפרט בקיץ, כי בחורף יש עננים שמחשיכים - והבנו את שיטת רבינו תם שהיא שייכת גם בארץ, וכדעת הרמב"ם והרדב"ז שהם ממצרים, ושם מוג האויר דומה לארץ.

כולם נקבצו באו לך

כז. גם רבי חיים אבולעפיא (בספר חן אלקים דקנ"ב ע"א) שהיה בטבריה, והפרי חדש (בקונט' דבי שמיש נדפס בס"ס שמן למאור, בד"ק סע"א) שהיה בירושלים, כתבו כרבינו תם. גם רבי שמואל לניאדו (בתשובה שבספר חן אלקים דקנ"א ע"ב) - היה ראש הרבנים בחלאב שבסוריה, רבי יעקב פראג' (סימן מז) - היה לפני כ-250 שנה אב"ד באלכסנדריה, צדקה ומשפט (חאו"ח סימן ה) לרבי צדקה חוצין - היה לפני כ-150 שנה אב"ד בבגדאד, כולם כתבו להחמיר כרבינו תם. והרב אלפאנדרי (הובא בספר מסעות ירושלים עמוד ש אות יח) - כונה הסבא קדישא, היה בצפת - גם בחוליו היה נוהג להחמיר במוצאי כיפור כדעת רבינו תם. וכי לא ראו בעיניהם שקודם לזמן ר"ת כבר היה חושך? ולפי האמור אתי שפיר, חוץ מתשובת הרב מבריסק שאמר לא להסתכל בשמים אלא בשלחן ערוך. לכן במוצאי שבת חנוכה, כל אחד ימתין לרבינו תם, ובשאר הימים ידליק מיד בצאת הכוכבים, ואם לא יוכל, אשתו תדליק במקומו, ואם אין באפשרותם, ידליקו מאוחר יותר.

¹³ המבחנים דוחפים להתמדה, אמר לי פעם מרן זצ"ל בשם הרב בן ציון חזן מראשי ישיבת פורת יוסף, כולל אברכים בלי מבחנים - מושב זקנים. והמבחנים ככולל לא בשביל לקבל שכר, יקבל שכר, אבל המטרה היא להתמדה.